

# Jan Tomczak

---

"Unterrichtsmodelle - Fach religion",  
z. 20/21; z. 22, Wilhelm Köper,  
München 1976 : [recenzja]

---

Collectanea Theologica 47/3, 202-204

---

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

czych, z drugiej zaś strony — statycznej, dedukacyjnej teologii degradującej wydarzenia zbawcze do roli przykładów w zasadniczo autonomicznej metafizyce.”

Nowa ontologia wychodzi od refleksji nad Słowem Bożym, wyrażającym się w słowie ludzkim, ze wszystkimi jego uwarunkowaniami i ograniczeniami. W refleksji tej chodzi o znalezienie elementu specyficznie chrześcijańskiego, którego dotychczasowe ontologie nie zdołały należycie uwzględnić. Elementem tym jest tajemnica Trójcy Świętej, nie jako spekulatywna dedukcja z poszczególnych zdań Pisma św., lecz jako podstawowe doświadczenie, w którym człowiek wierzący w Chrystusa przeżywa na nowo Boga i świat.

Ontologia trynitarna jest fenomenologią miłości. Trudno przecenić rewolucyjną siłę stwierdzenia, że tylko miłość trwa i będzie trwać. Wówczas bowiem punktem wyjścia nie jest już więcej substancja, samoistność, lecz relacja, która w tradycyjnej ontologii uchodziła za przypadkowość, najsłabszą w porządku istnienia. Rzeczownik (*Substantiv*) przestaje być zasadniczym słowem, ustępując miejsca czasownikowi „dawać siebie”. Nie stanowi już więcej problemu, jak substancja może się udzielać nie tracąc niczego ze swej istoty; właśnie owo dzielenie się jest teraz zasadnicze. Głębsza analiza pozwala na bliższe scharakteryzowanie tego procesu: nie pochodzi on z jednego tylko źródła, lecz współkształtuje go kilka czynników, tak jak na przykład każde wypowiedane słowo pochodzi z trzech źródeł — z mówiącego, ze słuchającego i z języka, w którym jest wypowiedane. W tym kontekście tożsamość realizuje się poprzez stopniowy wzrost i daje się opisać analogicznie do procesu gry. Substancja nie jest kresem procesu, lecz jego chwilową granicą na drodze ku dalszym fazom: z jednej strony chroni ona i zamyka źródło, z drugiej zaś — umożliwia kontakt z nim i jego przekazywanie. „Substancja jest po to, by następowała transsubstancjacja, komunია” (s. 48).

Nowa ontologia jako fenomenologia miłości pojawia się już w niektórych dziełach z przeszłości, zwłaszcza u św. Bonawentury. Pewne jej przejawy można też odnaleźć u św. Tomasza, Mikołaja z Kuzy i idealistów niemieckich. Jej nowość polega zasadniczo na ugruntowaniu wszystkich tych prób w tajemnicy Trójcy Świętej. Pozwala ona na rozwinięcie swoistej „analizy Trójcy Świętej”, stawiającej w nowym świetle klasyczną *analoga entis*. Jeśli idzie o konkretne rezultaty tej metody zarówno na polu filozofii, jak i teologii, to Hemmerle tylko je szkicuje. Jego praca pragnie być tylko drogowskazem. Dlatego lektura książeczki nie jest łatwa i wymaga aktywnej współpracy czytelnika. Najwłaściwszym sposobem przyswojenia sobie jej treści jest spokojna i cierpliwa medytacja. Fakt, że książeczka budzi takie pragnienie, świadczy najlepiej o jej wartości.

ks. Jacek Bolewski SJ, Warszawa

*Unterrichtsmodelle — Fach Religion*, zeszyt 20/21: *Vertrauen — Misstrauen — Versöhnung. Lehrerheft — Schülermaterial*, München 1976, Kösel-Verlag, s. 31 + 23.

*Unterrichtsmodelle — Fach Religion*, zeszyt 22: Wilhelm Köper, *Schöpfung und Entwicklung, Lehrerheft — Schülermaterial*, München 1976, Kösel-Verlag, s. 32 + 16.

Oba zeszyty zostały wydane przez Zespół Roboczy dla Opracowywania Religijno-pedagogicznych Projektów, który istnieje przy Niemieckim Związku Katechetów. Zeszyt pierwszy opracował Ekumeniczny Zespół Roboczy dla Szkoły Specjalnej, w skład którego wchodzi siedmiu autorów, m. in. Gerald Bagus i Siegfried Fuchs. Do redakcji obu zeszytów należeli: Georg Hilger, Franz Kaspar, Helmut Kurz, Wolfgang Langer, Gabriele Miller, Franz W. Niehl.

Zeszyt zajmujący się problemami ufności i nieufności oraz pojednania nosi charakter ekumeniczny, jest przeznaczony dla dzieci wyznania katolickiego i protestanckiego. Podaje jedenaście jednostek lekcyjnych dla dzieci szkoły specjalnej, które mają trudności z nauką. W broszurce dla nauczyciela autorzy szczególnie uwypuklili i podkreślili przy każdym temacie cele nauczania. We wstępie ukazali całościowy cel jednostek o ufności i nieufności oraz całościowy cel tematów o pojednaniu.

Zaufanie i nieufność uczynili przedmiotem nauki religii w szkole specjalnej dla dzieci upośledzonych umysłowo, którym szczególnie zagraża szukanie samoobrony w nieufnej postawie, przez którą popadają w osamotnienie, będące zaprzeczeniem wspólnoty danej w zbawieniu. W odkupieniu człowiek doświadcza boskiego zaufania i staje się tym, który może obdarzać nim innych ludzi. Własne doświadczenie zaufania w szkole i doświadczenie innych ludzi podawane jako przykłady umożliwiają dzieciom proces identyfikacji, który prowadzi je do wyrobienia w sobie postawy ufności. Tylko wtedy można usłyszeć wezwanie Boga, jeśli się zwycięży własną nieufność i jeśli się innym darzy zaufaniem.

Problem pojednania jest ważny dla stosunków społecznych. Dlatego autorzy jednostek na szeregu sytuacji konfliktowych, jakich doświadczają dzieci, próbują plastycznie przedstawić i przeanalizować przyczyny oraz tło sporów i różnych kłótni. Dopiero gdy dzieci poznają przyczyny sporów i niepojednania, należy im ukazywać, jak przy pomocy orędzia chrześcijańskiego przezwyciężać konflikty. Autorzy są zdania, że do tej pracy należy wciągnąć rodziców przez napisanie do nich listu według zamieszczonego wzoru.

Drugi zeszyt zajmujący się stworzeniem i ewolucją, podaje dziesięć tematów dla uczniów w wieku od dziesięciu do dwunastu lat. Każda godzina lekcyjna ujmuje w sposób zwarty konieczne informacje z paleontologii, z bibliistyki czy z innych dziedzin wiedzy wyjaśniającej dane zagadnienie. Wymienione przy każdej jednostce cele ukazują w jasny sposób wcale niełatwe problemy. Przy każdym temacie przedstawiono metody i środki potrzebne do przeprowadzenia lekcji oraz szczegółowe objaśnienie celów. Ukazano, że tematy jednostek nie zostały wybrane przypadkowo, lecz stanowią z reguły logiczną całość i jedność.

Na początku zeszytu dla nauczyciela dowiadują się czytelnicy, że uczeń powinien zdobyć umiejętności bezpośredniej pracy nad tekstem Pisma św. i poznać warunki jego interpretacji oraz różnorodne pytania stawiane przez Biblię i nauki przyrodnicze odnośnie do powstania świata i pochodzenia człowieka. Uczniowie mają się dowiedzieć, że opowiadania o stworzeniu nie są dokumentarnym zarysem historii powstania świata, lecz wyrażają wypowiedzi wiary, które dają odpowiedzi na podstawowe pytania egzystencji ludzkiej.

Autor stara się zintegrować cele omawianych zagadnień za najnowszą koncepcją nauczania religii w szkole, którą wytycza teoria kurrikularna. Obok informacji przyrodniczych na temat ewolucji podaje zwięzłe omówienie egzegetyczne dotyczące opisu stworzenia oraz wyjaśnienie teologiczne i dość bogaty wykaz literatury. Omawiany projekt lekcji został zaplanowany i przeprowadzony w szóstej klasie. Pracowali przy nim również rodzice. Ostatniej rewizji dokonano w r. 1975.

Jednostki od pierwszej do trzeciej ukazują obraz świata w wyobrażeniu starożytnych i współczesnych ludzi. Tematy od czwartego do siódmego przedstawiają wyjaśnienie i analizę Księgi Rodzaju 1, 1—2, 4a i 2,4b—25. Jednostki ósma i dziewiąta zajmują się konfrontacją teologicznych rozważań z wizją ukazywaną przez współczesne nauki przyrodnicze. Dziesiąta lekcja jest pomysłana jako sprawdzian wiadomości.

Przedstawienie zagadnień ukazuje, że egzegeza opowiadań o stworzeniu powinna być dostosowana do obecnej sytuacji człowieka, a więc ma to być

egzegeza uwarunkowana dzisiejszym stanem wiedzy i płynącymi stąd pytaniami człowieka, a nie absolutna i ponadczasowa, gdyż taka jest niemożliwa. Zeszyt sugeruje, że nasze wnioski nie są ostateczne, mogą ulec zmianie, gdy pogłębi się wiedza odnośnie do tych spraw.

Oba zeszyty dla ucznia podają odpowiednie teksty, fotografie, obrazy, rysunki, zestawienia i tabele.

Autorzy wykazują specyficzne podejście do materiału. Tworzą zestaw jednostek nastwionych na jeden zasadniczy cel.

ks. Jan Tomczak SJ Warszawa

Hermine KÖNIG, Karl H. KÖNIG, Karl J. KLÖCKNER, *Dein Reich komme. Ein katechetischer Kurs zur Firmung. Handreichung für den Katecheten und Arbeitsblätter für den Jugendlichen*, München 1976, Kösel—Verlag, s. 46 +72.

Sakrament bierzmowania przyjmują ludzie, którzy wchodzą w okres dojrzałości chrześcijańskiej wymagającej odpowiedzialnego podejmowania decyzji. Stąd wynika niezwykle znaczenie przygotowania młodzieży do bierzmowania. Z pomocą w wykonaniu tak trudnego i odpowiedzialnego zadania pragną przyjść autorzy omawianej pracy.

Na opracowanie składają się dwa zeszyty. Jeden zawiera krótkie omówienie bierzmowania pod aspektem teologicznym i antropologicznym. Podaje uwagi metodyczne przydatne do przeprowadzenia przygotowania. Materiał przedstawia w siedmiu blokach czy jednostkach tematycznych. W każdej jednostce podaje cele, omawia doświadczenie i sposób przeżywania przez młodzież problemów danego tematu. Przygotowanie jest mocno związane z życiem gminy, w której się odbywa. Autorzy nie podają gotowych katechez, lecz raczej obszerny materiał w formie szkiców. Przeprowadzający przygotowanie przy pomocy omawianych materiałów mają pole do własnej inicjatywy.

Drugi zeszyt stanowi uzupełnienie pierwszego. Obejmuje materiały zarówno słowne, jak i wizualne, a więc reprodukcje obrazów czy rysunków, fotografie i ilustracje. Jest przeznaczony dla przystępujących do bierzmowania. Ten drugi zeszyt został tak ułożony, że można z niego korzystać zarówno systematycznie według przewidzianej kolejności tematów, jak i według własnego wyboru zgodnie z konkretną sytuacją.

Wypada zaznaczyć, że gmina nie tylko przeprowadza przygotowanie, ale również warunki do rozwoju życia religijnego, do którego moc i potrzebne łaski daje sakrament bierzmowania. Przeprowadzona w Niemczech Zachodnich w 1971 r. ankieta wykazała, że katolicy uczestniczą w Eucharystii, gdy ich pozytywny stosunek do Kościoła był pielęgnowany od młodych lat, gdy opiera się on na konkretnych kontaktach z gminą, gdy człowiek widzi problemy dotyczące sensu życia i szuka ich rozwiązania. Te stwierdzenia mieli przed oczyma autorzy omawianych katechez. Tak je pomyśleli, żeby odpowiadały tym trzem warunkom, które zapewniają żywy udział chrześcijan w życiu religijnym.

Autorzy są zdania, że przygotowanie do bierzmowania najlepiej udaje się w małych grupach, liczących od 8 do 10 osób młodzieży pod kierunkiem kogoś doświadczonego z gminy. Przygotowująca się do bierzmowania młodzież w swojej małej grupie, nawiązuje kontakty z innymi grupami czy poszczególnymi osobami z gminy. Kierownicy tych małych grup są przygotowywani pod względem teologicznym i pedagogicznym na specjalnych kursach organizowanych przez gminę. Tam opracowują wspólnie kursy przed bierzmowaniem, którymi mają kierować. W tym chcą im pomóc autorzy omawianych materiałów. Oczywiście wychowanie do dojrzałości w wierze nie może się obejść bez współpracy rodziców, świadków bierzmowania i zaangażowania się w to przygotowanie całej gminy.